

A RECENT LITERATURE REVIEW ON FINANCIAL INCLUSION

DOI: 10.17261/Pressacademia.2019.1138

PAP-IFC- V.10-2019(6)-p.27-31

Serpil Kuzucu

Beykoz University, Faculty of Business Management and Administrative Sciences, Istanbul, Turkey

serpilkuzucu@beykoz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2949-4086

To cite this document

Kuzucu, S.(2019). The role of capital movements and capital markets on economic growth: panel data analysis for developing countries. PressAcademia Procedia (PAP), V.10, p.27-31.

Permament link to this document: <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2019.1138>

Copyright: Published by PressAcademia and limited licenced re-use rights only.

ABSTRACT

Purpose- Financial inclusion means that all individuals and businesses in an economy have opportunity to access affordable financial products and services easily and equally. This research examines financial inclusion measuring, determinants of financial inclusion and the effect of financial sector on economic growth.

Methodology- Current literature related to financial inclusion is reviewed for the survey.

Findings- Financial inclusion allows individuals with low income and small businesses to access to saving, credit and payment services, directs savings to investments, allocates resources according to risk and return and improves economic growth. There are many factors that determine the financial inclusion. Structure of the financial system, financial deepening, corporate infrastructure, socio-economic factors which are income, education and urbanization are the main factors that affect financial inclusion.

Conclusion-Financial inclusion levels of the countries vary across the world. In general, financial inclusion levels of developed countries are higher than in developing and less developed countries. Financial inclusion is a policy tool that improves economic welfare, reduces income inequality and supports financial stability. Less developed countries, in particular, develop policies to improve financial inclusion.

Keywords: Financial access, financial inclusion index, financial institutions

JEL Codes: E44, G20, O16

FINANSAL ERİŞİM ÜZERİNE GÜNCEL BİR LİTERATÜR TARAMASI

ÖZET

Amaç- Finansal erişim, bir ekonomideki tüm birey ve işletmelerin finansal ürün ve hizmetlere kolay, uygun maliyetle ve eşit şekilde ulaşma fırsatının olmasıdır. Bu çalışmada finansal erişimin ölçülmesi, finansal erişimi etkileyen faktörler ve finansal sektörün ekonomik büyümedeki rolü incelenmiştir.

Yöntem- Finansal erişime ilişkin tartışma konularının incelenmesi amacıyla literatür taraması yapılmıştır.

Bulgular- Finansal erişimin, düşük gelirli bireylerin ve küçük işletmelerin tasarruf, kredi ve ödeme hizmetlerine ulaşması, kaynakların yatırıma yönelmesi, risk ve getiriye göre kaynak dağılımının sağlanması ve ekonomik büyümeye katkıda bulunması rolleri bulunmaktadır. Finansal erişimi belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Finansal sistemin yapısı, finansal derinlik, kurumsal altyapı ile gelir, eğitim seviyesi ve kentleşme gibi sosyoekonomik faktörler finansal erişimi etkileyen önemli belirleyicilerdir.

Sonuç- Ülkelerin finansal erişim seviyesi dünya genelinde farklılıklar göstermektedir. Genel olarak gelişmiş ülkelerde finansal erişim seviyesi, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere nazaran daha yüksektir. Finansal erişim, ekonomik refahı arttıran, gelir eşitsizliğini azaltan ve finansal istikrarı destekleyen önemli bir politika aracıdır. Özellikle az gelişmiş ülkeler, finansal erişimi geliştirmeye yönelik politikalar belirlemektedirler.

Anahtar Kelimeler: Finansal erişim, finansal erişim endeksi, finansal kurumlar

JEL Kodları:E44, G20, O16

1. GİRİŞ

Finansal erişim konusuna son on yılda hem araştırmacıların hem de politika belirleyicilerin ilgisinin arttığı görülmektedir. Finansal sektörün ekonomik büyüme sürecinde çok boyutlu rolü bulunmaktadır. Düşük gelirli bireylerin ve küçük işletmelerin tasarruf, kredi ve ödeme hizmetlerine ulaşması, kaynakların yatırıma yönelmesi, risk ve getiriye göre kaynak dağılımının sağlanması ve ekonomik büyümeye katkıda bulunması rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle, özellikle gelişmekte olan ülkeler finansal erişimi arttırmaya yönelik politikalar izlemektedirler.

Finansal erişim için literatürde çeşitli tanımlara rastlanmaktadır. En yaygın olarak Dünya Bankasının yaptığı tanım kullanılmaktadır. Dünya Bankası, finansal erişimi bir ekonomideki tüm bireylerin ve işletmelerin alışveriş, ödeme, tasarruf, kredi ve sigorta işlemlerinde ihtiyaç duydukları finansal ürün ve hizmetlere uygun maliyetlerle ulaşabilmeleri ve bu hizmetlerin güvenilir ve sürdürülebilir şekilde sağlanması olarak tanımlamaktadır. Claessens (2006)'e göre finansal erişim, sadece finansal hizmetlerin kullanımı anlamına gelmemektedir. Makul kalitedeki finansal hizmetlerin makul maliyetlerde sunulmasıdır. Demirgüç-Kunt ve Klapper (2012) finansal erişimi, finansal hizmetlerde geniş katılıma müsaade eden, fiyat ve fiyat dışı engellerin olmadığı ve düşük gelirli ve diğer dezavantajlı gruplara yarar sağlayan kapsamlı finans sistemi olarak tanımlamaktadır. Chakravarty ve Pal (2013) ise finansal faaliyetlerin nüfusun farklı gruplarına yayılması olarak ifade etmektedir. Genel olarak finansal erişimi, bir ekonomideki tüm birey ve işletmelerin finansal ürün ve hizmetlere kolay, uygun maliyetle ve eşit şekilde ulaşma fırsatının olarak tanımlayabiliriz.

Bu çalışmada, finansal erişimin ölçülmesine yönelik çalışmalar, ülkelerin finansal erişim seviyelerindeki farklılıklar, finansal erişimi belirleyen faktörler, finansal sektörün ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve finansal istikrardaki rolü incelenmiştir. Bu amaçla, bir sonraki bölümde finansal erişimi ölçme yöntemleri ve bu konu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde finansal erişimi etkileyen faktörler incelenmiştir. Dördüncü bölümde finansal erişimin etkileri araştırılmıştır. Son bölümde ise konu özetlenmiştir.

2. FİNANSAL ERİŞİMİN ÖLÇÜLMESİ

Beck, Demirgüç-Kunt ve Peria (2005) finansal hizmetlerin kullanım yaygınlığını ölçen indikatörler geliştirdi. Bundan önce finansal gelişmişlikle ilgili bazı göstergeler içeren araştırmalar bulunmaktadır, ancak bu çalışma ülkeler bazında finansal hizmetlerin yaygınlığını ölçen ilk araştırmadır. 2003-2004 yılları arasında 99 ülkenin bankacılık hizmetlerinin kullanımını ve erişimini ölçen veri tabanı oluşturuldu. Bankacılık düzenleme kurumları ile yapılan anketlerden ve diğer kaynaklardan elde edilen veriler kullanılarak sekiz adet indikatör geliştirildi. Coğrafi şube yaygınlığı (1.000 km başına şube sayısı), demografik şube yaygınlığı (100.000 kişi başına şube sayısı), coğrafi ATM yaygınlığı (1.000 km başına ATM sayısı), demografik ATM yaygınlığı (100.000 kişi başına ATM sayısı), kişi başına düşen kredi hesabı (1.000 kişi başına kredi hesabı sayısı), kredi gelir oranı (ortalama kredi hacminin kişi başına düşen milli gelire oranı), kişi başına düşen mevduat hesabı (1.000 kişi başına mevduat hesabı sayısı), mevduat gelir oranı (ortalama mevduat hacminin kişi başına düşen milli gelire oranı) her ülke için hesaplandı. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayan geniş ölçekte yapılan bu çalışmada her indikatöre göre ülke sıralaması yapıldı. Sarma (2008), Beck vd.'den farklı olarak kapsamlı tek bir finansal erişim endeksi geliştirdi. Çok boyutlu yaklaşım ile geliştirdiği finansal erişim endeksi literatürde bu alandaki boşluğu doldurmuştur. Bankacılık hizmetlerinin yaygınlığı, ulaşılabilirliği ve bankacılık sisteminin kullanımı olmak üzere üç boyut kullanılarak hesaplama yapıldı. Yaygınlık boyutunda banka hesap sayısının nüfusa oranı, ulaşılabilirlik boyutunda 1.000 kişi başına şube sayısı, 1.000 kişi başına ATM sayısı ve müşteri başına banka çalışan sayısı, kullanım boyutunda kredi hacminin milli gelire oranı ve mevduat hacminin milli gelire oranı değişken olarak kullanıldı. Değişkenlere ağırlık vererek tek bir finansal erişim endeksi hesaplandı. 2004 yılının verileri ile yapılan hesaplamada üç boyutu da kullanarak 55 ülkenin, yaygınlık harici diğer iki boyutu kullanarak 100 ülkenin finansal erişim endeksi ölçüldü. 0 ile 1 arasında ölçülen finansal erişim endeksinde göre ülke sıralaması yapıldı. Üç boyutun indikatörlerini kullanarak yapılan hesaplamada finansal erişim seviyesi en yüksek olan ilk üç ülke sırasıyla İspanya, Avusturya ve Belçika çıkarken, son üç sırada ise Ermenistan, Uganda ve Madagaskar yer aldı.

Finansal erişim alanında veri tabanı oluşturulmasına yönelik yapılan en önemli çalışma Dünya Bankası tarafından gerçekleştirildi. Dünya Bankası 2011 yılından itibaren üç yılda bir yayınlanan Global Finansal Erişim Endeksi (Global Findex) veri tabanı oluşturmaya başladı. Tüm dünyada bireylerin finansal ürün kullanımını ölçen göstergeleri içeren ilk veri tabanı olan Global Findex finansal erişim alanındaki büyük bir boşluğu doldurmuştur. Bu veri tabanı, yetişkin bireylerin nasıl tasarruf yaptıklarına, borç aldıklarına, ödeme yaptıklarına ve riski yönettiklerine dair kapsamlı bir veri seti içermektedir. Bu veri tabanı, 140 ülkeden 150.000'den fazla yetişkin ile yapılan ulusal anket ve araştırma ile hazırlanmaktadır. Bu veri seti finansal erişim politikalarının etkisini saptamada ve dünya genelinde insanların nasıl tasarruf ettikleri, nasıl borçlandıkları, nasıl ödeme yaptıkları ve riski nasıl yönettiklerini anlamada fayda sağlamaktadır.

Demirgüç-Kunt ve Klapper (2012) Dünya Bankasının yayınladığı Global Findex veri tabanını analiz eden ilk çalışmadır. Global Findex verileri, finansal hizmet kullanımında gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında keskin farklılıklar ortaya koymaktadır. Dünya genelinde yetişkinlerin sadece yarısının bir resmi finansal kurumda hesabı bulunmaktadır. Yüksek gelirli ekonomilerde banka hesabı olan yetişkinlerin oranı gelişmekte olan ekonomilerdeki oranın iki katıdır. Milli geliri daha yüksek olan ülkelerde hesap kullanımı daha fazladır. Eğitim seviyesi arttıkça hesap sahipliği oranı artmaktadır. Kırsal ve kentsel kesim karşılaştırıldığında, kentsel kesimde hesap sahipliği oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bir banka hesabı olmayan yetişkinler, bunun en önemli nedeninin parasal imkanlarının yetersizliği olarak belirtmektedirler. Ayrıca banka hesabı açma ve kullanım maliyetinin yüksek olması, banka şubesinin uzak olması, finansal kurumlara güven duyulmaması gibi engeller de banka hesap sahipliğini azaltmaktadır. Tasarrufların resmi banka hesabında tutulma oranı da gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerde resmi finans kurumu haricindeki yöntemlere başvuran ve kayıtdışı olarak tasarruf tutan kişi sayısı daha fazladır.

Dünya Bankasının yayınladığı verilerini kullanarak ülkelerin finansal erişim seviyelerini karşılaştırmak için endeks geliştiren çalışmalar bulunmaktadır. Wang ve Guan (2016) iki boyut kullanarak geliştirdiği finansal erişim endeksinin Global Findex verilerini kullanarak 127 ülke için hesapladı. Endeksi hesaplamada kullandığı erişim boyutunda banka hesabı sahipliği, banka kartı sahipliği, ATM ve şube sayısı değişkenlerini kullandı. Kullanım boyutunda ise ödeme araçları, tasarruflar ve krediler ile ilgili değişkenleri kullandı. Sonuçlara göre Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Amerika ve İrlanda finansal erişim seviyesi en yüksek ilk beş ülke iken, Afganistan, Madagaskar, Yemen, Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti son beş ülke olarak görülmektedir. Genel olarak Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde finansal erişim seviyesi daha yüksektir. Afrika ve çoğu Asya ülkelerinde ise daha düşüktür. Arora (2014) Sarma (2008)'nin geliştirdiği yöntemi kullanarak finansal erişim endeksi oluşturdu. Sarma (2008)'den farklı olarak ulaşım, kolaylık, prosedürler ve maliyet olmak üzere dört boyut kullandı. Coğrafi ve demografik şube ve ATM yaygınlıkları, hesap açma kolaylığı, dökümantasyon, kredi açma ücretleri, ATM kart ücretleri ile ilgili değişkenler kullanıldı. Çalışma ayrıca finansal erişimi de içeren yeni bir sosyoekonomik gelişim endeksi oluşturdu. Dünya bankası verilerini

kullanarak finansal erişim seviyesi ölçülen 70 ülke arasında İspanya, Belçika ve Malta'nın en yüksek finansal erişime sahip olduğu görüldü. Uganda, Madagaskar ve Etiyopya en düşük finansal erişim seviyesine sahip ülkeler olarak hesaplandı.

Finansal erişim seviyelerindeki uluslararası farklılıkları inceleyen çalışmalar haricinde bir ülkedeki bölgeler arası farklılıkları inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Chakravarty ve Pal (2013) Hindistan'daki 17 bölgenin finansal erişim endekslerini hesapladı. Değişken olarak coğrafi şube dağılımı, demografik şube dağılımı, mevduat hesapları, kredi hesapları, mevduat gelir oranı ve kredi gelir oranını kullandı. 1972-2009 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı hesaplamada bölgeler arası farklılıkları inceledi.

3. FİNANSAL ERİŞİMİN BELİRLEYİCİLERİ

Finansal erişimini belirleyen en önemli faktörler finansal sistemin yapısı, banka şube yaygınlığı, finansal derinlik, kurumsal altyapı, sosyoekonomik göstergelerden gelir, eşitsizlik, eğitim seviyesi ve kentleşme gibi faktörlerdir. Sarma ve Pais (2008) finansal belirleyen faktörleri incelediği çalışmada insani kalkınma endeksi, sosyoekonomik faktörler, altyapı değişkenleri ve bankacılık sektörü değişkenleri ile finansal erişim arasındaki ilişkiyi değerlendirdi. 49 ülkenin verisi ile yaptığı çalışmada insani kalkınma endeksi ile finansal erişim seviyesinin yakın ilişkili olduğunu buldu. Çalışma sonuçlarına göre sosyoekonomik faktörlerden gelir, gelir eşitsizliği, okur yazarlık ve kentleşme finansal erişim seviyesini etkileyen faktörlerdendir. Fiziksel altyapı olanakları da finansal erişimi etkilemektedir. Bankacılık değişkenlerinden taktikteki varlıklar ile sermaye varlık oranı finansal erişim ile negatif yönde ilişkilidir. Bankalarda yabancı sahipliği de finansal erişim ile negatif ilişkilidir. Daha geniş kapsamlı bir çalışmada Allen vd. (2012) finansal erişimi etkileyen faktörleri araştırdı. 123 ülkeden 124.000 kişi ile yapılan anket verileri kullanılarak banka hesabı kullanım yaygınlığı ile sosyoekonomik faktörler, ülkeye özgü faktörler, uygulanan politikalar ve banka hesap maliyetleri arasındaki ilişki incelendi. Çalışma sonucunda banka hesabı kullanımının gelir seviyesi yüksek, yaşça büyük, şehirliliği, eğitimi, çalışan ve evli kişilerde daha fazla olduğu görüldü. Ülkedeki şube ve ATM ağının yaygınlığı ve hesap maliyetlerinin düşüklüğü hesap kullanımını arttırmaktadır. Ayrıca hesap maliyetlerini düşürmeye yönelik politikalar özellikle kırsal kesimde hesap kullanımını arttırmaktadır. Allen vd. (2012) fakir ve kırsal kesimdeki yerleşiklerde hesap kullanımını arttırmak için maliyetlerin düşürülmesi, dökümantasyonun azaltılması, devlet ödemelerinde banka hesabının kullanılması gibi politikalarının etkili olduğunu bildirmektedir. Wang ve Guan (2016) finansal erişim seviyesini ölçen endeks geliştirdiği çalışmalarında, finansal erişimi etkileyen faktörleri de inceledi. 127 ülkenin verileriyle yapılan çalışmada, talep faktörlerinden gelirin, eğitim seviyesinin ve iletişim araçlarının kullanım yaygınlığının finansal erişim seviyesini açıklayan önemli faktörlerden olduğunu buldu. Arz faktörlerinden ise finansal derinlik ve bankacılık sisteminin sağlığı finansal erişimi açıklayan faktörlerdir. Sosyal faktörlerden düşük gelir seviyesi, gelir eşitsizliği ve işsizlik finansal erişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Beck vd. (2005) 99 ülke verisi kullanarak yaptığı çalışmada daha iyi iletişim ve ulaşım altyapısının finansal erişimi arttırdığını gözlemlediler. Ayrıca gelişmiş kurumlar ve etkili kredi bilgisi paylaşım sistemi de finansal erişimi olumlu yönde etkilemektedir.

Afrika ülkelerinde finansal erişimi belirleyen faktörleri inceleyen Zins ve Weill (2016), Dünya Bankası Global Findex veri tabanını kullandı. 37 Afrika ülkesinin verilerinin kullanıldığı çalışmada, dünyanın geri kalanına kıyasla Afrika ülkelerindeki finansal erişim seviyesinin düşük olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre Afrika ülkelerinde finansal erişimi etkileyen en önemli faktörler eğitim ve gelir seviyesidir. Gelir seviyesi yüksek, erkek, iyi eğitilmiş ve yaşça büyük kişilerin finansal katılımının daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Fungacova ve Weill (2014) ise Çin'deki finansal erişimi etkileyen faktörleri inceledi ve diğer BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) ülkeleri ile karşılaştırdı. Çalışmanın sonucuna göre diğer BRICS ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Çin'in finansal erişim seviyesi daha yüksektir. Resmi hesap kullanımı ve tasarruf oranı da daha yüksektir. Resmi kredi kullanımı ise daha az olduğu görülmektedir. Tüm BRIC ülkelerinde aile veya yakınardan borç alma yaygındır. Yüksek gelir, iyi eğitim, cinsiyet ve yüksek yaş banka hesabı kullanımını arttırmaktadır.

Corrado & Corrado (2015) 23 Avrupa ülkesinde Küresel Finansal Kriz döneminde finansal erişimi etkileyen sosyoekonomik, demografik ve coğrafi faktörleri inceledi. Sosyoekonomik faktörler olarak eğitim, gelir seviyesi, devlet yardımı, hane halkı tüketimi ve internet erişimi değişkenleri, demografik faktörler olarak yaş, cinsiyet, medeni durum, dini durumu, dil gibi değişkenler kullanıldı. Çalışmada Batı Avrupa'da küresel kriz döneminde finansal erişim oranının azaldığı gözlemlendi. Doğu Avrupa'da yaşlı, düşük gelirli ve etnik veya dini azınlıktaki bireylerin finansal katılımın düşük olduğu görüldü. Çalışmada eğitim seviyesinin finansal erişimi arttırdığı vurgulandı. Ayrıca Doğu Avrupa'da kişisel veya sosyal bağın finansal katılımı güçlendirdiği, internet kullanımının da finansal erişimi arttırdığı görüldü.

4. FİNANSAL ERİŞİMİN ETKİLERİ

Finansal erişimin ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve finansal istikrar üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Finansal erişim ve ekonomik büyümeyi inceleyen araştırmalarda, genel olarak finansal erişim ile ekonomik büyüme arasında olumlu ilişki görülmüştür. Demirgüç-Kunt ve Klapper (2012)'a göre finansal erişimin olmadığı veya kısıtlı olduğu ekonomilerde, düşük gelirli bireyler eğitim veya girişim faaliyetleri için sadece kısıtlı tasarruflarına, küçük işletmeler ise büyüme fırsatlarını yakalamak için kısıtlı kazançlarına başvurmak zorundadırlar. Bu durum kalıcı gelir eşitsizliği ve yavaş ekonomik büyümeyi daha da tetiklemektedir. Inoue ve Hamori (2016) finansal erişimin Sahra altı ülkelerde ekonomik büyümeye etkisini inceledi. 37 Sahra altı ülkesinin 2004-2012 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptığı çalışmada, finansal erişim göstergeleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca ekonomik açıklık ve eğitim seviyesinin finansal erişimi arttırdığını da belirtmektedir. Iqbal ve Sami (2017) Hindistan'da ekonomik büyüme ile finansal erişim arasındaki ilişkiyi inceledi. 2007-2014 yılları arasındaki milli gelir, şube sayısı, ATM sayısı ve kredi mevduat oranı verileri kullanarak yaptığı çalışmada şube sayısı ve kredi mevduat oranındaki artışların ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini gösterdi. Honohan (2007) 160'dan fazla ülke verisi kullanarak yaptığı çalışmada finansal erişimin gelir eşitsizliğini azalttığını, ancak yoksulluk üzerinde etkisi bulunmadığını sonucuna ulaştı. Kim, Yu ve Hassan (2018) İslami İşbirliği Teşkilatına üye 55 ülkede yaptığı araştırmada finansal erişimin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini buldu.

Ahamed ve Mallick (2017) finansal erişim ile finansal istikrar arasındaki ilişkiyi inceledi. Çalışmasında 86 ülkenin 2004 ve 2012 yılları arasındaki 2.635 banka verisini kullandı. Bulgulara göre yüksek finansal erişim seviyesi bankacılıkta istikrarı arttırmaktadır. Ahmed ve

Mallick (2017)'e göre ülkelerin finansal erişimi arttırmak için politikalar izlemesi sadece ekonomik büyümeye değil finansal istikrara da olumlu katkı sağlamaktadır. Le, Chuc ve Hesary (2019) 31 Asya ülkesi için 2004-2016 arası verileri kullanarak yaptığı araştırmada artan finansal erişimin finansal istikrarı pozitif yönde, ancak finansal etkinliği negatif yönde etkilediğini buldular. Lopez ve Winkler (2019) ise 72 ülkenin 2004-2017 arası finansal erişim, finansal istikrar, bankacılık sektörü, makroekonomik ve yapısal değişkenlerini kullanarak yaptığı çalışmada finansal erişimin yüksek olduğu ülkelerde finansal türbülans dönemlerinde kredi batışının daha az olduğunu ve finansal erişimin finansal istikrarı destelediğini gösterdi.

Chauvet ve Jakolin (2017) 79 gelişmekte olan ülkenin 55.596 adet firma verilerini kullanarak finansal erişim, rekabet ve yoğunlaşmanın firmaların performansları üzerindeki etkilerini inceledi. Çalışma sonuçlarına göre finansal erişimin ve bankacılıkta yoğunlaşmanın reel sektördeki firmaların büyümesine olumlu etkisi bulunmaktadır. Ayrıca bankacılıkta rekabet finansal erişimi de arttırmaktadır.

2010'dan beri altmıştan fazla ülkenin finansal erişimi arttırmaya yönelik ulusal stratejiler başlattığı veya geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca Dünya Bankası Finansal Erişim Destekleme Çerçevesi kapsamında gelişmekte olan ülkelere finansal kaynak ve teknik destek sağlamaktadır. Örnek olarak, Endonezya, Meksika, Mozambik, Pakistan ve Peru'da yürütülen ulusal finansal erişim stratejileri ile finansal sektörün güçlenmesi, kredi kullanımının ve finansal erişimin artması sağlandı. Ulusal finansal erişim stratejileri geliştiren ülkeler, finansal düzenleyici otoriteleri, telekomünikasyon, rekabet ve eğitim kurumlarını bir araya getirdiklerinde, reformların etkisi artmaktadır (Dünya Bankası, 2018).

5. SONUÇ

Herkes için finans olarak da tanımlanan finansal erişim, bir ekonomideki tüm birey ve işletmelere finansal ürün ve hizmetlere kolay, uygun maliyetle ve eşit şekilde ulaşma fırsatı sağlanmasıdır. Gelir, eğitim seviyesi ve kentleşme gibi sosyoekonomik faktörler, yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörler, finansal sistemin yapısı, ulaşım ve iletişim altyapısı finansal erişimi etkileyen belirleyicilerdir. Dünya genelinde finansal erişim seviyesi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Genel olarak gelişmiş ülkelerin finansal erişim seviyesi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksektir.

Finansal erişim ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir faktördür. Finansal erişimin artması ekonomideki bireylerin ve işletmelerin tasarruf, kredi ve ödeme hizmetlerine daha rahat ulaşmasına, kaynakların yatırıma dönüşmesine olanak sağlar ve ekonomik büyümeyi artırır. Yapılan ampirik çalışmalar finansal erişimin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği görüşünü desteklemektedir. Ayrıca finansal erişim, gelir eşitsizliğini azaltan ve finansal istikrarı destekleyen önemli bir politika aracıdır. Özellikle az gelişmiş ülkeler, finansal erişimi arttırmak için politikalar ve stratejiler geliştirmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahamed, M. M., & Mallick, S. K. (2017). Is financial inclusion good for bank stability? International evidence. *Journal of Economic Behavior & Organization*.
- Allen, F., Demircug-Kunt, A., Klapper, L., & Peria, M. M. (2012). Foundations of financial inclusion. Policy Research Working Paper, 6290.
- Arora, R. U. (2014). Access to finance: an empirical analysis. *The European Journal of Development Research*, 26(5), 798-814.
- Beck, T., Demircug-Kunt, A., & Martinez Peria, M. S. (2005). Reaching out: Access to and use of banking services across countries. The World Bank.
- Chakravarty, S. R., & Pal, R. (2013). Financial inclusion in India: An axiomatic approach. *Journal of Policy modeling*, 35(5), 813-837.
- Chauvet, L., & Jacolin, L. (2017). Financial inclusion, bank concentration, and firm performance. *World Development*, 97, 1-13.
- Claessens, S. (2006). Access to financial services: a review of the issues and public policy objectives. *The World Bank Research Observer*, 21(2), 207-240.
- Corrado, G., & Corrado, L. (2015). The geography of financial inclusion across Europe during the global crisis. *Journal of Economic Geography*, 15(5), 1055-1083.
- DünyaBankası, 2018, <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion>
- Demircug-Kunt, A., & Klapper, L. (2012). Measuring financial inclusion: The global finindex database. The World Bank.
- Fungáčová, Z., & Weill, L. (2015). Understanding financial inclusion in China. *China Economic Review*, 34, 196-206.
- Honohan, P. (2008). Cross-country variation in household access to financial services. *Journal of Banking & Finance*, 32(11), 2493-2500.
- Inoue, T., & Hamori, S. (2016). Financial access and economic growth: Evidence from Sub-Saharan Africa. *Emerging Markets Finance and Trade*, 52(3), 743-753.
- Iqbal, B. A., & Sami, S. (2017). Role of banks in financial inclusion in India. *Contaduría y administración*, 62(2), 644-656.
- Kim, D. W., Yu, J. S., & Hassan, M. K. (2018). Financial inclusion and economic growth in OIC countries. *Research in International Business and Finance*, 43, 1-14.

Le, T. H., Chuc, A. T., & Taghizadeh-Hesary, F. (2019). Financial inclusion and its impact on financial efficiency and sustainability: Empirical evidence from Asia. *Borsa Istanbul Review*.

López, T., & Winkler, A. (2019). Does financial inclusion mitigate credit boom-bust cycles? *Journal of Financial Stability*, 43, 116-129.

Sarma, M. (2008). Index of financial inclusion. Working paper No. 215. Indian Council for Research on International Economic Relations.

Sarma, M., & Pais, J. (2008). *Financial inclusion and development: A cross country analysis*. New Delhi: Madras Schools of Economics.

Wang, X., & Guan, J. (2017). Financial inclusion: Measurement, spatial effects and influencing factors. *Applied Economics*, 49(18), 1751-1762.

Zins, A., & Weill, L. (2016). The determinants of financial inclusion in Africa. *Review of Development Finance*, 6(1), 46-57.